

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/6--SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Sh.T.Mavlonova	
Inklyuziv ta'lim o'quvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik-psixologik, ijtimoiy xususiyatlari	214
Z.M.Xursanova	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlashini rivojlantirish mazmuni	219
A.B.Mirzayev	
Effective ways to use the task-based approach in foreign language courses	223
Sh.A.Pakirdinova	
Blended learning texnologiyasining nazariy asoslari va uning ta'lim jarayonida ahamiyati	226
Sh.A.Pakirdinova	
Comparative analysis of online and traditional classroom learning	231
M.M.Umaralieva	
Fostering autonomy and engagement in higher education: self-regulated learning with multimedia tools	235
Z.N.Usmonov	
Maktabgacha tarbiya muassasalaridagi bolalar jismoniy tarbiyasi	239
A.T.Akbarov	
Turli maktab yoshidagi o'quvchilar organizmining funksional holatini o'ziga xos xususiyatlari	246
U.K.Rahmonov	
Musiq madaniyat darslarini olib borishda ta'lim beruvchining o'rni	252
U.K.Rahmonov	
Musiq darslarida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda loyiha texnologiyasini ahamiyati	256
V.Abdurakhmanov	
"The challenges of teaching english to international students"	261
D.Y.Irmatov	
Tarbiyachining kasbiy nazari va kasbiy amaliy tayorgarligi mazmuni monitoringi va maktabgacha ta'lim yoshidagilar "Ontogonez"ga mansub bilimlar	265
Н.Соби́ров, О.А.Акбаров, Э.Ф.Гиздулин	
Инновационная педагогическая деятельность	269

IQTISODIYOT

M.O.Baltabayeva, K.N.Raximova, M.K.Axmadaliyeva	
Ayollarning iqtisodiy mustaqilligi oilaning yaxshi yashashiga qo'shgan hissasi	273
K.N.Raximova, M.O.Baltabayeva, M.K.Axmadaliyeva	
Yashil iqtisodiyot fanida yashil iqtisodiyotga o'tish dolzarbligi va konseptual asoslari	276

FALSAFA

N.M.Axmadiyev	
Ijtimoiy rivojlanish va yoshlarni dunyoqarashida manfaatlar to'qnashuvi	281
I.Toirov	
Milliy davlatchilik asoslarini mustaxkamlash va fuqarolik jamiyati barpo etishning falsafiy jihatlarini	284
I.A.Nurmatova	
Jamiyat ma'naviy muhitida oila institutining roli	289

SIYOSAT

B.P.Zokirov	
Jinoiy aktivlarni qaytarish bo'yicha universal va mintaqaviy xalqaro-huquqiy asoslari	293
S.M.Xoliqov	
Davlatning mudofaa qobiliyatining huquqiy asoslari	301
B.P.Zokirov	
Xorijiy ilg'or tajribalar jinoiy aktivlarni qaytarish mexanizmlarini rivojlantirishning muhim omil sifatida	304
S.M.Xoliqov	
Milliy xavfsizlikni ta'minlashda parlament quyi palatasi faoliyatidagi muammolar	314

UO'K: 37.015.31

**TARBIYACHINING KASBIY NAZARI VA KASBIY AMALIY TAYORGARLIGI MAZMUNI
MONITORINGI VA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGILAR "ONTOGENEZ"IGA MANSUB
BILIMLAR****ТЕОРИЯ И ПРАКТИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА ВОСПИТАТЕЛЯ МОНИТОРИНГ
СОДЕРЖАНИЯ И ЗНАНИЙ, СВЯЗАННЫХ С "ОНТОГЕНЕЗОМ" ДЛЯ ДЕТЕЙ
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА****THE PROFESSIONAL THEORY OF THE EDUCATOR AND THE CONTENT OF
PROFESSIONAL PRACTICAL TRAINING, MONITORING, AND KNOWLEDGE RELATED TO
PRESCHOOL-AGED CHILDREN "ONTOGENESIS"****Irmatov Dilyorbek Yunusbekovich**

Farg'ona davlat universiteti, Sport faoliyati kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot "Tarbiyachining kasbiy nazari va kasbiy amaliy tayorgarligi" mavzusida olib borilgan bo'lib, uning maqsadi maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim berish jarayonida tarbiyachilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini o'rganishdir. "Ontogenez"ga mansub bilimlar, ya'ni bolalarning rivojlanish jarayonida tarbiyachilarning roli va ularning kasbiy tayyorgarlik darajasi, ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotda tarbiyachilarning kasbiy nazariyasi, amaliyotga tatbiqi, shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini monitoring qilish usullari ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqot natijalari, tarbiyachilarning kasbiy malakasini oshirish va ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Аннотация

Данное исследование посвящено теме "Профессиональная теория и практическая подготовка воспитателя", целью которого является изучение профессиональных знаний и навыков воспитателей в процессе обучения детей дошкольного возраста. Знания, относящиеся к "онтогенезу", то есть роль воспитателей в процессе развития детей и уровень их профессиональной подготовки, имеют важное значение для повышения качества образования. В исследовании рассматриваются профессиональная теория воспитателей, ее применение на практике, а также методы мониторинга образовательного процесса в дошкольных учреждениях.

Результаты данного исследования будут способствовать разработке рекомендаций, необходимых для повышения квалификации воспитателей и более эффективной организации образовательного процесса.

Abstract

This research is conducted on the topic of "The Professional Theory and Practical Training of Educators," with the aim of studying the professional knowledge and skills of educators in the process of teaching preschool-aged children. The knowledge related to "Ontogeny," that is, the role of educators in the developmental process of children and their level of professional preparation, is of significant importance in enhancing the quality of education. The study examines the professional theory of educators, its application in practice, as well as the methods of monitoring the educational process in preschool educational institutions. The results of this research will serve to develop recommendations necessary for improving the professional qualifications of educators and organizing the educational process more effectively.

Kalit so'zlar: Tarbiyachi, kasbiy nazar, kasbiy amaliy tayyorgarlik, monitoring, maktabgacha ta'lim, ta'lim yoshi, ontogenez, pedagogik metodlar, ta'lim jarayoni, ta'lim sifatini oshirish, tarbiyaviy jarayon, o'qitish strategiyalari, bolalar rivojlanishi, ta'lim tizimi, pedagogik faoliyat.

Ключевые слова: Воспитатель, профессиональная теория, профессиональная практическая подготовка, мониторинг, дошкольное образование, возраст обучения, онтогенез, педагогические методы, образовательный процесс, повышение качества образования, воспитательный процесс, стратегии обучения, развитие детей, образовательная система, педагогическая деятельность.

Key words: Educator, professional perspective, professional practical training, monitoring, preschool education, age of education, ontogenesis, pedagogical methods, educational process, improving education quality, educational process, teaching strategies, child development, education system, pedagogical activity.

KIRISH

Mamlakatimiz Prezidenti tashabbuslari, farmonlari, qarorlari va xukumatimiz tomonidan qo'yilgan aniq amaliy ishlar, zaruriy vazifalar, ko'rsatmalari va ularni amalga oshirish, davlat dasturlarini halqaro darajaga ko'tarish, Horijiy mamlakatlarning tajribalarini ta'lim tizimining qator yo'nalishlarda keng qo'llanishi, ayniqsa, maktabgacha yoshdagilar ta'limi va uni boshqaruvni takomillashtirishga oid ishlarni amalga oshirishdan provard maqsad, ilgari surilgan, surilayotgan, yetakchi g'oyaga aylanib *millat genofondini mustahkamlash*, ona yurt farzandlarining ta'lim tarbiyasining poydevorini maktabgacha yoshdalik davridan qo'yish, jismining yetukligi, uning kamolotining mo'ljalini olib davlatimiz siyosatida ustivor yo'nalish bo'lib muammo **dolzarb**.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mualliflar professor T.S.O'smonxodjayev, dosent S.T.Islomovalarning qayd qilingan metodik qo'llanmasi bu yoshdagilarning jismi tarbiyasi muammo larini faqat katta va tayyorlov guruhlarining tarbiyalanuvchilarini tan tarbiyasini davlat dasturi materialiga moslab, unin materialini o'qitishni ayrim materiallarini nazarda tutgan xolos. Bizningcha mualliflar maktabgacha ta'lim muasssalarini jismoniy tarbiyadan umumiy ta'lim maktablarining davlat dasturi materiallarini birinchi sinifga tayyorlashni maqsad qilganlar degan fikrga keldik.

Maxsus adabiyotlarning nazariy taxlili (Sh.Xankeldiyev 2021; A.Abdullayev, 2022;) maktabgacha yoshdagilarni *"o'ta harakatchan"*, *"o'rtacha harakatchan"* va *"sust harakatlanadiganlar"* deb 3-7(8) yoshdagilarni harakatchanligi nuqtai nazaridan guruhlayboshladilar. Ularni harakatchanligini bunday toifalanishi hozirgi kun tarbiya amaliyotida isbotlangan, ulardan o'ta harakatchanroq bolalarni shuhligi yoki sust harakatchanligini ota - onalarning ayrimlari yoqirsa, ayrimlari yoqtirmaydilar. Ularning 63% dan ortig'i anketa savollariga bergan javoblarida (43% ota - ona) bolalarini harakatchanligini yotirmasligini, bu sifat(harakat sifati) harakatchanlik o'zidan yoki farzandini bobolari, momolaridan meros ekanligini bilmasliklarini (71% erkaklar) e'tirof etdilar.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Biz kuzatgan 20 ga yaqin Farg'ona viloyatining maktabgacha ta'lim maskanlari hozirgi kunda davlat, nodavlat va sherikchilik asosida o'z faolaiyatlarini yo'lga qo'yg'anligining guvohi bo'ldik va ular o'zining dastlabki ijobiy natijalarini bermogda.

O'tgan asrning oxirgi yillarigacha bo'lgan davr ichida mamlakatimizda bolalar yoshini davrlarga ajratilishiga oid ma'lumotlar maxsus adabiyotlarda turlicha bo'lganligini ko'rsatdi. Ularning qaysi biri to'g'ri, qaysi biri noto'g'ri degan bahsga o'tish maqsadimiz yo'q. Lekin bolalning yoshi va ularni davrlash ularning organizmini shaklanishi - o'sishi va rivojlanishida sodir bo'ladigan biologik evolyusion o'zgarishlarni nazarda tutadi. Hozirgi kunda maktabgacha yoshdagilarni yoshi davrini davrlanishiga to'xtaldik.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni guruhlashda N.P.Gundobin ishlagan ontogoneziga qiyoslasak anketa savollari orqali biz anketa so'rovdan o'tkazgan tarbiyachilarning (47 nafar respondentlarimiz) deyarli barchasi tarbiyalanuvchilarni kichik, o'rta, katta, maktabgacha yoshdagilar deb guruhlanishini bilishlarini guvohi bo'ldik.

Bolalarning har qaysi yoshi davridagi jismining statusining taxminiy ko'rsatikichlariga mansub bilimlari maqtab bo'lmaydigan darajada sayozligini guvohi bo'ldik. Ularning jismoniy madaniyat, oila jismoniy madaniyati, bu yoshdagilarni ota-onalarini bu yoshdagilar bilan o'tkaziladigan bolasi jismi tarbiyasi vositalari, jismoniy mashq qildirishga oid amaliy malakalari bola yo'rgaklash, bolani tagini tozalash, ularni ovqatlanishini tashkillash bilimlarini beradigan "yosh onalar", farzandli bo'lishga tayyorlash kurslari berayotgan bilimlardan ham pastligi, sohaning terminlari va atamalarini yaxshi bilmasliklarini aniqladik.

Aslida maxsus adabiyotlar bolalar umrining "ontogonezidan", ularning ma'lum davrlaridagi jismining rivojlanishining ko'rsatikichlarini o'ziga xos xususiyatlarni yaxshi o'rgangan deb ayta olmaymiz. Masalan, 2022 yili A.Abdullayevning muallifligida yaratilgan mamlakatimiz Oliy o'quv yurtlarining jismoniy tarbiya fakultetlarining talabalari uchun yaratilgan "Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi" nomli darsligining 3-to'ldirilgan nashrida maktabgacha yoshdagilar jismoniy rivojlanishining ko'rsatikichlarida: - a)bolaning tug'ilishidan so'ngi dastlabki to'rt haftalik davri - emiziklik; b)1 yoshgachalik davri; v)dastlabki ilk bolalik 1yoshdan 3 yoshgachalik davri; v) 3 yoshdan -5 yoshggachalik,5 yoshdan -7(8) yoshgachalik (birinchi bolalik) davri; g) bolalik davri esa (7(8) - 9(10) yoshgacha ; ye) ikkinchi bolalik davri 10-12 yoshgachalik) davrini o'z ichiga olishini bergan. maxsus adabiyotlarda tavsiflangan.Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlanib

PEDAGOGIKA

amaliyotga tavsiya qilingan "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturi ham shu yoshi davrini tasdiqlaydi.

Tadqiqotlarimiz davomida anketa savollariga jalb qilgan tarbiyachilarimizning so'rovda ishtirok etganlarining aytarli 63%dan ortig'i birinchi, ikkinchi bolalik yoshi davri tarbiyalanuvchilarni kichik maktab yoshidalik davri sanalishiga oid tushunchalari to'liq deb ayta olmaymiz.

Maktabgacha yoshdagilarni yoshi klassifikatsiyasiga mansub Farg'ona davlat universitetining maktabgacha yoshdagilar muassasasi tarbiyachilarini malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash kursining 47 nafardan ortiq tinglovchilari (respondentlarimiz)da o'tkazgan anketa savollariga olgan javoblarimizda bolalarning yoshi guruhlarini davrlanishiga oid savollariga olgan javoblarimiz biz kutgandek bo'lib chiqmadi. Ularning ko'chiligi 63% o'zining ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilarini "ontogonez"dagi maktab yoshigachalik davri yoshini, emiziklik davri bilan go'daklik davrini farqini 33% tinglovchi, ilk bolalik, birinchi bolalik davrini 41% respondentlarimiz farqlay olmasliklarini tan oldilar.

Biz 10 ortiq Farg'ona shahar bolalar bog'chasi, 30dan ortiq Quva, Farg'ona va Bag'dod tumanlari maktabgacha yoshdagilar ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan tarbiyachilari va muassasalarning boshqa texnik xodimlarning 60% dan ortig'i kasb hunar kollejlarning maktabgacha yoshdagilar ixtisosligini bitiruvchilari ekanligini aniqladik. So'rovda ishtirok etganlarning Oliy ma'lumotlilar soni 19% ni tashkil etdi holos. Hatto ular ham jismoniy mashqlar ta'rifini aytib (77%), uni bajarsa qaysi mushaklar rivojlanadi? (83%) degan savollarimizga to'g'ri javob beraolmadilar. Massjning xillari haqidagi boshlang'ich bilimlarga 11% tarbiyachi qisman (2-3 xilini) nomini aytaoldilar xolos.

Ularning kasbiy nazariy tayyorgarligi va amaliy malakalarini davr talablari darajasiga to'liq javob beradi deb aytib bo'lmaydi. Sababini o'rganish bo'yicha izlanishlarimiz soha mutaxassislarini o'rta bo'g'ini, o'ni pedagogik kollejlarda tayyorlash o'quv rejasi va davlat dasturidan oxtarish zarurligini taxlillarimiz natijalari orqali aniqladik.

Biz o'rgangan 2016, 2018, yillar davomida maktabgacha yoshdagilar o'quv muassasalariga muassasalariga tavsiya qilingan "Bolajon" tayanch Davlat dasturi (2016) hamda "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim vazirligining maktabgacha ta'lim muassasalarining Davlat o'quv dasturlari (2018 y.) o'quv materiali atrof muhit bilan tanishtirish (6-7 yosh) kattalar bilan tanishtirish, ilk matematik tasavvurlar, nutq, savodga tayyorlash, badiiy adabiyotlar bilan tanishtirish, rasm, loy ishi, applikasiya, qo'rish yasash, musiqa, dan tashqari jismoniy tarbiyaga oid bilimlarni soha mutahassislarida shakllangan bo'lishi tarbiyachining maxsus bilimlari bo'lishini Davlat dasturlari talabi ekanligini ularning taxlili orqaliniqladik.

Namunaga arzigulik, xorijiy dasturlar asosida o'quv tarbiyaviy ishlarni yo'lga qo'ygan maktabgacha ta'lim muassasalari Farg'ona viloyatida mavjud, lekin, ularning soni barmoq bilan sanarli.

Ayniqsa, bolalar bog'chasi jismoniy madaniyatini shakllantirish, jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish mashg'ulotlari, ularning zamonaviy shakllaridan foydalanish uchun lozim bo'lgan maktabgacha ta'lim maskanlaridagi shart-sharoitlar, davrimiz talablariga to'g'ri keladi deb aytib bo'lmaydi. Shunga ko'ra maktabgacha yoshdagilar jismoniy tarbiyasi uning jismoniy statusini shakllantirish ularning ko'rsatkichlarini doimiy nazoratda ushlash shu kunning talabidir.

Maktabgacha ta'lim muassasalari mutaxassislarini kasbiy tayyorgarligi tizimi va uning nazariy asoslarining ayrim aspektlari o'zining takomillashtirilishini taqazo etadi.

Biz o'rgangan 40 dan ortiq maktabgacha ta'lim muassasalarining faqat 12 % da soha mutahassislari faoliyatida foydalanadigan maxsus adabiyotlarni uchratdik xolos. Mavjudlari ham ota-onalar tomonidan o'quv maskaniga xayriya qilgan tarqatma material sifatida foydalanishi mumkin bo'lgan rangli, voqeylikning onglashga mo'ljallangan adabiyotlar. Maxsus, tarbiyachiga uslubiy yordam beradigan adabiyotlar yurtimiz miqqiyosida chiqarilgan bo'lsa ham ular o'zlarining manzilini topib kelgani yo'q. Mavzuga oid ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga tatbiq etilishi, nashrga tavsiya qilinishi nazarda tutilgan adabiyotlarni muhokamadan o'tkazilishini cho'zilishi nashrlarni o'z vaqtidaligini orqaga surmoqda.

Eng muhimi ularni nashrini ko'paytirish maktabgacha yoshdagilarni jismoniy madaniyati bilan shug'ullanuvchilarni kasbiy nazariy va kasbiy amaliy malakalarini shakllanishiga ijobiy ta'sir qilgan bo'lar edi.

Maktabgacha yoshdagilar jismoniy madaniyati mamlakatimiz jismoniy madaniyati tizimining boshlang'ich zvenosi, inson umrining tug'ilgan kunidan boshlab 6(7) yoshigacha bo'lgan davrini jismoniy rivojlanganligi va tayyorgarligini mujassamlashtiradi va bu yoshdagilarni o'quv muassasalarining o'quv tarbiya jarayoni mazmunini tashkil qiladi.

Bolalarning aynan shu yoshi davrida ularning organizmini o'sishi va rivojlanishida nisbatan o'ta intinsivligi kuzatiladi, muhim organlari va tuzilmalarining xizmat faoliyati yaxshilanadi, jismoniy va ruhiy qobiliyatlari har tomonlama tarbiyasiga tag zamini yaratiladi.

Qayd qilinganlardan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagilar jismoniy madaniyatining nazariy, tashkiliy asoslariga oid bilimlari mazmuni, uning nazariy asoslari va amaliy malakalarini shakllantirishning mukammal asosi yaratilganmi deb savol qo'yishimiz o'rinli. Taxlillarimiz mavjud tizim yaratilgan, lekin, ularning ilmiy – nazariy asoslarini takomillashtirish taqazo etiladi va muammo shu kunda davlat buyurtmasiga aylangan.

Sohaning bo'lajak mutaxasislari - ular oliygoh bakalavrlarimi, magistrilarimi, yoki soha mutaxasislarimi, o'rta maxsus ta'lim muassasalarining bitiruvchilarimi kim bo'lishidan qat'iy nazar maktabgacha yoshdagilar o'quv muassasalarining jismoniy madaniyatiga mansub nazariy bilimlar va amaliy malakalarni sohibi bo'lishlari shart. Shuning uchun ham tajribalarimiz davomida yaratishimiz lozim bo'lgan takomillashtirilgan maktabgacha ta'lim o'quv muassasalarining "jismoniy tarbiyadan takomillashtirilgan davlat dasturi"ning o'quv materialini aprobasiyasini o'tkazishga e'tiborimizni qaratdik.

XULOSA

Xulosa qilsak maktabgacha yoshdagilar o'quv muassasalarining jismoniy madaniyati davlat dasturi o'quv materiallari, sohaga oid fanning yetakchi tushunchalari, sog'lom turmush tarzi jismoniy madaniyatining mashg'ulotlari, vositalari, ta'lim metodlariga mansub atamalar va tushunchalarni tarbiyachilar uchun o'qitish maqsadga muvofiqligini aniqladik. Shunga ko'ra maktabgacha ta'lim muassasalarining bolalar jismoniy madaniyatiga mansub kasbiy nazariy tayyorgarlikni takomillashtirish maqsadida jismoniy madaniyat nazariyasiga oid nazariy bilimlarini berishni lozim ko'rdik.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayev A. va boshqalar. "Jismonan barkamol avlod orzusi". Farg'ona, 2003 y.
2. Tarasova G.V. "1 yoshdan 3 yoshgacha bo'lgan bolalar tarbiyasi" T.: Ibn Sino nomidagi nashriyot, 1991.
3. Usmonxo'jayev T.S., "O'zbek xalq harakatli o'yinlari" O'qituvchi 2004 yil.
4. Usmonxo'jayev T.S., Islomova S.T. "Maktabgacha ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya", "Ilm-Ziyo" 2006 y.
5. Usmonxo'jayev T.S., "Sport o'yinlari – futbol" Ilm-Ziyo 2006 yil.
6. Usmonxo'jayev T.S., "Jismoniy tarbiyadan yangi tahrirdagi DTS, o'quv dasturi va mavzuni rejalashtirish"

Nur Vekras NSHK 2007 yil.